

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Eerste openbare bibliotheek van Nederland in negentig portretten

Damen, J.C.M.

Citation

Damen, J. C. M. (2023). Eerste openbare bibliotheek van Nederland in negentig portretten. *Ip - Vakblad Voor Informatieprofessionals*, 2023(6), 30-32. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3640537>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3640537>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Johannes Thysius (1622-1653).

Foto: Gerard Dukker (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Bibliotheca Thysiana aan het Rapenburg in Leiden.

Johannes Thysius bouwde met zijn geërfde geld een enorme boekencollectie op en legde bij testament vast dat deze boeken na zijn dood in een speciaal te bouwen, voor iedereen toegankelijke bibliotheek zouden worden ondergebracht. Zo verrees Bibliotheca Thysiana. Tachtig kenners schetsen in een recent verschenen salontafelboek 'een prachtig beeld van een schitterende bibliotheek', aldus Jos Damen.

EERSTE OPEN VAN NEGENTIG

Wat is de mooiste bibliotheek van Nederland? Daarover zijn de meningen uiteraard verdeeld. Vaak worden klassieke bibliotheken als die van het Rijksmuseum in Amsterdam of van het Teylers Museum in Haarlem genoemd. Van de nieuwe creaties worden veelal de LocHal (Spoorzone Tilburg, 2019) en de bibliotheek van de TU Delft (1997) naar voren gebracht. De Boekenberg in Spijkenisse en de Letterenbibliotheek in Utrecht zijn ook goede kanshebbers.

De redacteurs van het onlangs verschenen boek met de wat enigmatische titel *Tot publieque dienst der studie* weten het wél zeker. In de eer-

Foto: Oscar de Wit

Zaal in de Bibliotheca Thysiana.

Foto: Oscar de Wit

Jos Damen

Hoofd bibliotheek & ICT
van het Afrika-Studiecentrum,
Universiteit Leiden

BARE BIBLIOTHEEK NEDERLAND IN PORTRETTE

ste zin van hun inleiding schrijven ze parmantig: 'In juni 1622 werd Johannes Thysius, stichter van de Bibliotheca Thysiana, de mooiste bibliotheek van Nederland, in Amsterdam geboren.' De schrijvers van deze zin zijn Leidse professoren. Leienaars zijn opscheppers, maar in dit geval konden de hoogleraren Hoftijzer en Van Anrooij wel eens gelijk hebben met hun keuze voor deze oude openbare bibliotheek aan het Leidse Rapenburg ('de mooiste gracht van Europa').

Verwend rijkeluiszootje

Johannes Thysius (Jan Thijs, 1622-1653) was eigenlijk een verwend rijkeluiszootje uit een geslacht van welgestelde kooplieden. Zijn familie

was uit de omgeving van Antwerpen naar de Republiek der Nederlanden getrokken. Thysius' moeder overleed in het kraambed. In 1630 ging Thysius bij zijn tante Catharina en oom Constantin l'Empereur van Opwijck in Leiden wonen. Deze Leidse hoogleraar bracht hem de liefde voor het boek bij. In 1634 stierf vader Thysius en werd Johannes Thysius wees – én miljonair. Maar deze zeventiende-eeuwse Paris Hilton deed wél wat nuttigs met zijn geld. Jong als hij was probeerde hij een enorm diverse collectie van boeken op te bouwen: boeken in verschillende talen en diverse schriftsoorten over honderden onderwerpen. Die boeken waren ook nog eens gedrukt in uiteenlopende formaten, van kleiner

'Deze zeventiende-eeuwse Paris Hilton deed wél wat nuttigs met zijn geld; hij bouwde er een enorm diverse boeken-collectie mee op'

Tot publiecque dienst der studie

Boeken uit de Bibliotheca Thysiana | onder redactie van Wim van Anrooij en Paul Hoftijzer | Uitgeverij Verloren | hardcover 9789464550030 | € 30 | 248 pagina's

dan duodecimo (een paar centimeter groot) tot plano.

Testament: nieuwe bibliotheek

Alsof Thysius voorvoelde dat hij niet oud zou worden, liet hij enige maanden voor zijn overlijden (op 31-jarige leeftijd!) bij testament vastleggen dat zijn boekencollectie bijeen moest blijven en dat de boeken in een speciaal daarvoor te bouwen bibliotheek moesten worden ondergebracht, 'tot publiecque dienst der studie'. Dat was voor die tijd zeer bijzonder. In kloosters en universiteiten waren bibliotheken ingericht voor een vast elitair publiek, maar hier had een snotneus van krap dertig jaar oud maar liefst vierduizend boeken verzameld, bijna evenveel als de Leidse universiteitsbibliotheek toen na 75 jaar in huis had. En iedereen mocht ze komen inkijken. De eerste Nederlandse openbare bibliotheek was (bijna) geboren. Het nieuwe bibliotheekgebouw kwam er ook. Op de hoek van het Rapenburg en de Groenhazengracht bouwde architect Arent van 's-Gravezande een bibliotheek in classicistische stijl, die in 1657 voor het publiek geopend werd. Johannes Thysius mocht dat

Foto: Oscar de Wit

'Gek genoeg waren die eeuwen verwaarlozing achteraf gezien de redding van de bibliotheek'

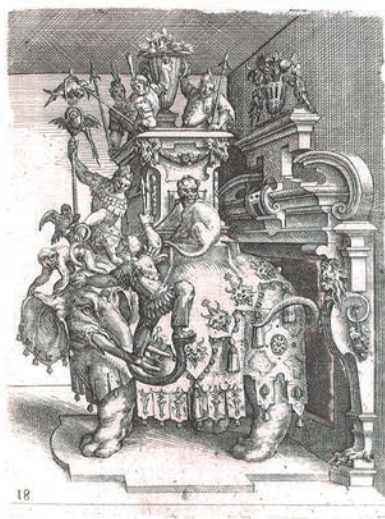
Een van de veertien nog resterende boekenmolens op de wereld is in de bibliotheek te zien.

Foto: Oscar de Wit

niet meer meemaken: hij was toen al vier jaar dood. Op deze manier leefde zijn naam toch voort.

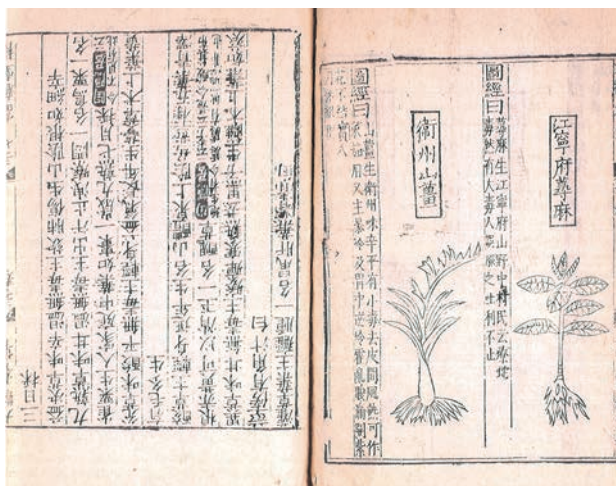
Boudewijn Büch

Boudewijn Büch noemde Bibliotheca Thysiana ooit een 'wereldwonder aan de gracht', alsof je met een teletijd-machine in een zeventiende-eeuwse bibliotheek terecht kwam. Ik ben meer dan honderd keer in Bibliotheca Thysiana geweest, en dat gevoel klopt inderdaad. Bij de eerste bezoeken vond ik de bibliotheek eigenlijk wat tegenvallen. De inrichting is protestants sober, de aankleding spartaans, en het gebouw is prachtig maar niet groot. Het duurt even voor je je realiseert dat dat natuurlijk allemaal precies past bij een zeventiende-eeuwse Nederlandse bibliotheek die na de stichting nauwelijks meer uitgebreid of veranderd is. Er was via het testament 300 gulden per jaar beschikbaar voor aankopen, maar na 1718 was er nauwelijks nog een boek gekocht. Gek

Olifant voor de haard

Deze vreemde maar aantrekkelijke prent komt uit het boek *Architectura* van Wendel Dietterlin (Neurenburg, 1598). Het bevat meer dan tweehonderd prenten en een architectuurtraktaat. Laura Plezier laat in haar artikel zien in welke traditie van architectuurtraktaten dit boek uit de Bibliotheca Thysiana past en waar de olifant wellicht vandaan komt.

Chinees kruidenboek

Dit boek is het dertigste en laatste deel van een zestiende-eeuws Chinees kruidenboek. Kruidenboeken waren populair in de zeventiende eeuw, en Thysius betaalde er 5 gulden en 18 stuivers voor in 1648. Dat was toen een weksalaris van een ambachtsman. Het boek was in 1581 gedrukt in Nanking, belandde als kapersbuit via een VOC-schip in Europa en werd daarna opgedeeld verkocht. Na die zwerfpartij kwam dit deeltje aan het Leidse Rapenburg in de Bibliotheca Thysiana terecht. Jeroen Wiedenhof, die dit boek bekeek, zag dat het verkeerd ingebonden zit waardoor de tekst niet aansluit. Hij merkt daar onderkoeld over op: 'Bij de laatste restauratie, in het jaar 2000, lijkt dit als historische bindfout te zijn gerespecteerd.'

genoeg waren die eeuwen verwaarlozing achteraf gezien de redding van de bibliotheek. Toen het patina der jaren over het gebouw was gegaan, stond daar plots een 'bevroren' zeventiende-eeuwse bibliotheek, alsof de tijd had stilgestaan.

Negentig artikelen

Terug naar het salontafelboek dat nu over Bibliotheca Thysiana is verschenen. Uit de vierduizend boeken, duizenden pamfletten en vele kaarten, atlanten en portretten uit de bibliotheek kozen meer dan tachtig kenners negentig bijzondere stukken en schreven daar een kort maar degelijk artikel over. Drie van deze boeken staan belicht in een kader bij dit artikel. Opvallend aan de collectie is de diversiteit. Het lijkt wel of Thysius een boek in elke taal wilde hebben. Naast boeken in het Chinees, Arabisch, Farsi, Hongaars, Maleis, Koptisch en Hebreeuws zijn er werken in tientallen andere talen. Ook de on-

derwerpen variëren enorm: uiteraard theologie, rechten, geneeskunde en geschiedenis, maar ook politiek (pamfletten, spotprenten) en geografie (atlas van Blaeu!). Voor wat betreft muziek is er het beroemde Luitboek, waardoor we weten hoe de muziekcultuur in de Lage Landen rond 1600 was. Ook is er nog een aparte Collectie Swedenborgiana rond de Zweedse filosoof-mysticus Emanuel Swedenborg. En: een van de veertien nog resterende boekenmolens op de wereld is in de bibliotheek te bewonderen.

Al met al geeft dit boek, via de negentig stukken over bijzondere onderdelen in de Bibliotheca Thysiana, een prachtig beeld van een schitterende bibliotheek. De echte boekenliefhebber leest elke dag een stukje en is drie maanden gelukkig.

Dit artikel vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

Zelfportret van Antoon van Dyck

Dit prachtige zelfportret van Antoon van Dyck bewijst dat Van Dyck niet alleen een goed schilder, maar ook een begenadigd etser van portretten was. Het portret zit met honderd andere portretten van vorsten, geleerden en kunstenaars bijeengebonden in een band in de Bibliotheca Thysiana. Het ironische gedicht onder het portret is van de hand van Constantijn Huygens. <

‘Opvallend aan de collectie is de diversiteit. Het lijkt wel of Thysius een boek in elke taal wilde hebben’